

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Rūta Vaišvilaitė

Socialinės pedagogikos nuolatinių studijų programa, IV kursas

**ŠEIMOS SAMPRATOS ANALIZĖ ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE
SOCIALINIŲ IR EDUKACINIŲ ASPEKTU**

Bakalauro darbas

Darbo vadovė:

doc. Daiva Alifanovienė

Šiauliai, 2013

SANTRAUKA

ŠEIMOS SAMPRATOS ANALIZĖ ŠIUOLAIKINĖJE VISUOMENĖJE SOCIALINIU IR EDUKACINIU ASPEKTU

Bakalauro darbas

Temos aktualumas. Šiuolaikinėje visuomenėje išsiplėtė šeimos sąvoka, kuri apima įvairius formuojamus šeimos modelius. Įvairūs autoriai šeimą apibūdina skirtingai, todėl sunku rasti tinkamą apibrėžimą, kas yra šeima? Skirtingai nei anksčiau šalia tradicinės šeimos atsiranda modernios šeimos modelis, kuris įgauna vis daugiau prasmų. Jauni suaugusieji tampa liberalesnių pažiūrų, o tai skatina kitokią šeimos modelio atsiradimą. Formuojamas šeimos modelis didelę įtaką daro augančiam vaikui, tai gali pasireikšti santykių srityje: bendraujant su bendraamžiais mokykloje, kitais visuomenės nariais. Mūsų visuomenėje, jauni suaugusieji, šeimos kūrimą atideda tolimesniam laikui, tai lemia įvairios priežastys: materialinė padėtis, studijos, karjera. Šiuo darbu siekiu atskleisti bei išsiaiškinti šiuolaikinės šeimos kūrimosi ypatumus.

Probleminiai klausimai – Kaip suvokia šeimą mūsų šalies jaunimas? Kokie šeimos kūrimo modeliai, jų nuomone, priimtinausi? Koks mokyklos ir socialinio pedagogo vaidmuo šiame procese?

Tyrimo objektas – Jaunų suaugusių požiūris į šiuolaikinės šeimos kūrimą socialiniu ir edukaciniu aspektu.

Tyrimo tikslas – Atskleisti jaunų suaugusių požiūrį į šeimos kūrimą šiuolaikinėje visuomenėje.

Tyrimo metodai – Atliktas kokybinis tyrimas, duomenys rinkti naudojant pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo duomenų apdorojimo metodas – content (turinio) analizė.

Tyrimo imtis – Kokybinio tyrimo imtį sudarė 8 studentės ir 2 studentai, studijuojantys Šiaulių universitete, Klaipėdos universitete ir Lietuvos sveikatos mokslų universitete.

Pagrindinės išvados: tyrimo rezultatai atskleidė, kad jauni suaugusieji šeimą suvokia kaip bendrą dviejų žmonių sąjungą. Šeimos kūrimosi pradžia yra laikoma santuoka. Respondentų nuomone šeima kuriama tada, kai yra tvirtas apsisprendimas ir noras kurti bendrą gyvenimą. Tyrimo duomenys parodė, kad respondentai išskyrė du visuomenėje egzistuojančius modelius, tradicinį ir netradicinį (kohabitacija). Respondentų nuomone, šeimos sampratos formavimas mokykloje turi didelės reikšmės ateityje formuojamam šeimos modeliui. Atlikto tyrimo duomenys atskleidė, kad mokykloje socialinis pedagogas privalo mokiniams pasakoti apie šeimą ir lytinį švietimą. Tokiu atveju, būtų galima išvengti, ateityje

kuriamų netradicinio modelio šeimų (kohabitacija, homoseksualios šeimos) ir ankstyvų lytinių santykių, kurių pasekoje daromi abortai.

SUMMARY

FAMILY CONCEPTS ANALYSIS OF MODERN SOCIETY SOCIAL AND EDUCATIONAL ASPECTS

The work of Bachelor

The actuality of the topic. The concept of the family has expanded in the contemporary society, covering various models of the family, formed within the society. Different authors describe the family in different ways; therefore it is difficult to find the appropriate definition – what is the family? Differently from the past, the model of the modern family appears next to the traditional family, obtaining more and more meanings. Young adults have more liberal attitude and this encourages the appearance of the different model of the family. The formed model of the family has a great impact on the growing child and this can be observed within the sphere of relations: in communication with peers at school as well as with other members of the society. In our society, young adults plan the family creation for the later time and this is affected by various reasons: material state, studies, career. This work is to reveal and determine peculiarities of creating the contemporary family.

Problem issues – how the family is perceived by the youth in our country? What family formations models are the most acceptable in your opinion? What is the role of the social pedagogues within this process?

The object of investigation – attitude of young adults towards the formation of a modern family on social and educational aspects.

The purpose of the investigation – to reveal the attitude of young adults towards the family creation in the contemporary society.

The methods of investigation – the qualitative survey was implemented; the data was collected and processed by applying the partially structured interview. The data processing method – content analysis.

Sample of the research – the scope of the qualitative survey was 8 students females and 2 students males, studying at Siauliai University, Klaipeda University and Lithuanian University of Health Sciences.

The main conclusions: results of the survey revealed that the young adults perceive the family as the joint union of two people. Initiation of the family formation is considered as the marriage. According to respondents, the family is formed when the solid decision and wish to form the family is observed. Data of the survey indicated that respondents indicated two models, existing in the society – traditional and unconventional (cohabitation). According to respondents, the formation of the perception of the family in schools has a great importance

on the family models, formed in the future. Data of the implemented survey revealed that the social pedagogue at schools is to tell students about the family and the sex education. Therefore it would be possible to avoid families with unconventional model in future (cohabitation, homosexual families) as well as early sex that sometimes lead to abortions.

Turinys

IVADAS	7
1. TEORINIAI ŠEIMOS SAMPRATOS ASPEKTAI	9
1.1. Šeimos samprata	9
1.2. Šeimos funkcijos	12
1.3. Šeimos formos	14
1.4. Šeima socialinio ugdymo sistemoje	16
1.5. Kohabitacijos samprata	17
2. Šeimos formavimosi ypatumai šiuolaikinėje visuomenėje tyrimas	20
2.1. Tyrimo metodika	20
2.2. Kokybinio tyrimo imties sudarymo charakteristika	22
IŠVADOS	36
LITERATŪRA	37

IVADAS

Temos problema ir jos aktualumas. Pastaruoju metu šeima tema tapo ypač aktuali. Šeima Lietuvoje keičiasi, prarasdama tradicinei šeimai būdingus ypatumus (Ralys, 2009). Tam akivaizdų poveikį daro ir socialinės bei kultūrinės informacijos antplūdis iš Vakarų apie kitoki gyvenimo stilių, vertybes, elgseną. Reiškiniai, vykę vakarų Europoje nuo septintojo dešimtmečio vidurio, pradėjo plisti Lietuvoje: santuokų „senėjimas“, neregistruotų santuokų plitimas, nesusituokusių asmenų gausėjimas, vaikų, gimusių neregistruotoje santuokoje, daugėjimas. Tai reiškiniai, kurie nuo septintojo dešimtmečio vidurio iki pastarųjų metų vyko išsivysčiusiose Vakarų Europos šalyse (Matulienė, Dobrovolskienė, 2002). Šeima – tai pagrindinis atsparos taškas į kurį remiasi valstybė ir tauta. Šeima turi būti toji institucija, kuri žmogų pašaukia ne tik gyvenimui, bet sukuria būtiną sąlygą, paruošia aplinką normaliam ir tvarkingam jo psichofiziniam išsivystymui (Petrutytė, 1993). Statistikos departamento duomenimis, Lietuvos visuomenė praranda demografinę pusiausvyrą, ir kasmet atskleidžiama vis naujų ši reiškinį patvirtinančių ženklų: greitai ir dideliu mastu mažėja gimstamumas, jo bendras rodiklis 2010 – aisiais siekė 35 tūkst., o 2012 – aisiais 34 tūkst. Daugėja nesantuokinių vaikų ir plinta savanoriška bevaikystė. Santuokų skaičius Lietuvoje sumažėjo nuo 24 tūkst. 2008 – aisiais iki 20 tūkst. 2012 – aisiais, daugėja porų gyvenančių nesusituokus. Lietuvos statistika fiksuoja ir nemažėjanti ištuokų skaičių 9 tūkst. 2009 – aisiais ir 10 tūkst. 2012 – aisiais (Statistikos departamentas, 2013). Lietuvoje aiškiai pastebima nesantuokinio gyvenimo plitimo tendencija, kai siekiama gyventi kartu, bet vengiama priimti ilgalaikius, didesnius įsipareigojimus. Santuokos nestabilumą ir moralės smukimą lemia tarp jaunimo įsigalintis netradicinio elgesio ir palaido gyvenimo stereotipai. Įvairūs vaikų ir jaunuolių nusikaltimai yra ne kas kita kaip dvasinio pobūdžio sužalojimų pasekmė (Maslauskaitė, 2004). Mūsų kultūroje šeima tapatinama su santuoka, tačiau šeimas kuriantys asmenys vis dažniau pasirenka galimybę santuoką nukelti į neapibrėžtą ateitį. Tad atotrūkis tarp siekių ir realybės didėja, o šeimyninis gyvenimas Lietuvoje įgauna vis daugiau formų. Maslauskaitės (2011) teigimu, kaip rodo 2010 m. atlikto Gyventojų politikos poreikių tyrimo rezultatai, galvodami apie šeimą Lietuvos gyventojai sieja ją su santuoka. 69,4 % 18 – 49 metų respondentų, paklaustų apie gyvenimo kartu formą, kuriai jie teiktų pirmenybę, nurodė santuoką. Kiek mažiau nei ketvirtadalis teigė, kad pirmenybę atiduotų gyvenimui kartu su partneriu(-e) ketinant susituokti. Taigi absoliuti dauguma, t. y. 93,1 % santuoką suvokia kaip vienintelę priimtinausią šeimos formą, nors kelius į santuoką įsivaizduoja skirtingai (Maslauskaitė, 2011).

Probleminiai klausimai – Kaip suvokia šeimą mūsų šalies jaunimas? Kokie šeimos kūrimo modeliai, jų nuomone, priimtinausi? Koks mokyklos ir socialinio pedagogo vaidmuo šiame procese?

Tyrimo objektas – Jaunų suaugusių požiūris į šiuolaikinės šeimos kūrimą socialiniu ir edukaciniu aspektu

Tyrimo tikslas – Atskleisti jaunų suaugusių požiūrį į šeimos kūrimą šiuolaikinėje visuomenėje.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant atskleisti šeimos formavimosi ypatumus.
2. Atskleisti respondentų požiūrį į šeimą jos kūrimosi ypatybes
3. Analizuojant respondentų nuomonę, atskleisti šiuolaikinėje visuomenėje dominuojantį šeimos modelį.
4. Išsiaiškinti respondentų požiūrį į socialinio pedagogo vaidmenį mokykloje formuojant šeimos sampratą.

Tyrimo metodai - Atliktas kokybinis tyrimas, duomenys rinkti naudojant pusiau struktūruotą interviu. Tyrimo duomenų apdorojimo metodas – content (turinio) analizė.

Tyrimo imtis – Kokybinio tyrimo imtį sudarė 8 studentės ir 2 studentai, studijuojantys Šiaulių universitete, Klaipėdos universitete ir Lietuvos sveikatos mokslų universitete.

Darbo struktūra – santrauka lietuvių, anglų kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai.

1. TEORINIAI ŠEIMOS SAMPRATOS ASPEKTAI

1.1. Šeimos samprata

Sunku rasti paprastą ir vienintelį atsakymą į klausimą, kas yra šeima. Šeimos samprata gali skirtis priklausomai nuo laikmečio, kultūrinių ir socialinių sąlygų, tradicijų, dvasinių ir religinių vertybių. Šeimos gyvenimą veikia konkrečios visuomenės raidos sąlygos. Šios sąlygos nulemia šeimos funkcijas, vaidmenis, santykių tarp sutuoktinių ypatumus. Šeimos svarba asmenybės raidai, jos sudėtingumas, įvairiapusiškumas sąlygoja daugybę jos apibrėžimų mokslinėje literatūroje (VŠĮ laikinosios globos namai Atsigręžk į vaikus, 2008).

Miškinio (2003) nuomone šeima – daugiau nei teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas. Tai meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta mokytis ir perduoti kultūrinės, etinės, visuomeninės, dvasinės bei religinės vertybes, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei. Jovaiša (2007) savo enciklopediniam edukologijos žodynę šeimą taip apibūdina: „Šeima – mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas.“

Krikščioniškoje šeimos teisių chartijoje šeima apibūdinama kaip – natūrali visuomenė, egzistuojanti pirmiau negu valstybė ar kokia kita bendruomenė. Jono Pauliaus VI (cit. Ralys, 2009) teigimu ji daugiau negu teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas. Tai „meilės ir solidarumo bendruomenė, unikaliai suderinta mokytis ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“.

Lietuvos Respublikos konstitucijoje (III sk. 38 str.) teigiama, jog šeima yra visuomenės pagrindas. Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečiojoje knygoje „Šeimos teisė“ (I sk. 3.3 str.) teigiama, jog šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas monogamijos, santuokos savanoriškumo, sutuoktinių lygiateisiškumo, prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, motinystės visakeriopos apsaugos principais bei kitais civilinių santykių teisinio reglamentavimo principais.

Valstybinės šeimos politikos koncepcijoje (2008, p.2) rašoma, jog šeima - esminis visuomenės gėris, kylantis iš žmogaus prigimties ir grindžiamas savanorišku vyro ir moters santuokiniu pasižadėjimu skirti savo gyvenimą šeiminiams santykiams kurti, užtikrinantis šeimos narių – vyro ir moters, vaikų bei visų kartų gerovę ir sveikos visuomenės raidą, tautos bei valstybės gyvybingumą ir kūrybingumą.

Šeimos samprata turi įvairiausių apibrėžimų, kuriuos pateikia autoriai, tačiau švedų sociologas *Jan Trost*, pažymėdamas, kad iki šiol nėra bendro, visuotinai priimtino šeimos

apibrėžimo, siūlo ją apibūdinti kaip socialinę grupę, susidedančią mažiausiai iš dviejų asmenų poros, arba **diados** (*dyad*). Pagal dydį ir sudėtį šeimą gali sudaryti įvairios diados:

- tėvas (arba motina) ir vaikas;
- sutuoktinių pora;
- sutuoktinių, motinos ir vaiko, tėvo ir vaiko poros;
- senelių ir tėvų, tėvų ir vaikų, senelių ir anūkų poros;

J. Trost (cit. Kanopienė, 2008) teigia, kad remdamasis šia teorine perspektyva, kiekvienas žmogus gali savaip apibūdinti šeimą.

Pagal globalizacijos teoretikų teiginius, šeimos transformaciją galima apibūdinti ekonominių santykių transformacijų kontekste, išskiriant agrarinės, industrinės bei poindustrinės – technokratinės epochų šeimas.

Agrarinės epochos šeima (ikisovietinis laikotarpis):

- Santuokos sudaromos šeimų sutarimu.
- Ryški religijos įtaka šeimyniniam gyvenimui.
- Stiprus ryšys tarp kartų.
- Visuomeninis gyvenimas, švietimas, kultūra persisunkę kaimiškąja dvasia.
- Ryškus vyro ir moters vaidmenys šeimoje.
- Šeima – vienintelė institucija, formavusi žmogaus darbinis, dorovinius, estetinius įgūdžius, elgesio normas.
- Stipri bendruomenės įtaka šeimai.

Industrinės epochos šeima (sovietmečio epochos šeima):

- Tradicinio gyvenimo normų, papročių nykimas.
- Visuomenės interesų iškėlimas aukščiau šeimos gyvenimo.
- Moteris paverčiama samdoma darbo jėga, praranda motinos – gimdytojos paveikslą šeimoje.
- Materialinių vertybių viršenybė prieš dvasinius ryšius.
- Vaikų auklėjimas patikimas valstybinėms institucijoms.
- Silpnėja bendruomenės įtaka šeimai, atsiranda karjerizmo, protekcionizmo požymių visuomeniniame gyvenime.

Poindustrinė (moderni (šių laikų) šeima):

- Toliau sparčiai nyksta tradiciniai papročiai.
- Moterys įgyja finansinę nepriklausomybę.
- Supanašėja vyrų ir moterų socialiniai vaidmenys.
- Į šeimą žiūrima kaip į atgyvenusią tradiciją.

- Nyksta tėvų ir vaikų tarpusavio atsakomybė (Ralyš, 2009).

Taigi galima daryti išvadą, kad Lietuvoje įvairiais istoriniais tarpsniais keitėsi šeimos gyvenimas bei vertybės.

Šeimos transformacijos požymiai:

Tradicinė šeima	Moderni šeima
Ankstyvos vedybos	Mažėja vedybų
Šeima kuriama vedybų keliu	Vedybos atidedamos vyriesniam amžiui (vedybos „senėja“)
Didelis santuokystės lygis	Daugėja neregistruotų šeimų
Pirmieji vaikai gimdomi jauname amžiuje	Pirmų vaikų gimdymas atidedamas vyresniam amžiui (gimstamumas „senėja“)
Vyrauja vidutinės šeimos	Mažėja gimstamumas išivyrauja mažavaikės šeimos
Maža ne santuokoje gimusių vaikų dalis	Daugėja ne santuokoje gimusių vaikų dalis
	Daugėja viengungių
	Plinta savanoriška bevaikystė
Perėjimas prie modernios šeimos prasidėjo: • Vakarų šalyse apie 1965 m. • Lietuvoje – praėjusio dešimtmečio pradžioje (nuo 1990 m.)	

(Stankūnienė, Jonkarytė, Mitrikas, 2003).

Burvytės, Ralio ir Ilgūniennės (2012) nuomone šiandieninėje visuomenėje įvairių sričių mokslininkai įvairiais aspektais aktualizuoja ir inicijuoja įvairias diskusijas apie šeimos sampratos dviprasmiškumus, tačiau, remdamiesi Konstitucijos ir Civilinio kodekso nuostatomis, galime konstatuoti, kad teisine prasme jokios šeimos sampratos įvairovės nėra. Vyras ir moteris, kartu bendrai gyvenantys, mylintys vienas kitą ir išlaikydami vienas kitą, auginantys vaikus, susieti emociniais tarpusavio ryšiais, nors ir nesudarę santuokos, yra šeima. Galima teigti, jog autoriai išskiria skirtingus šeimos sampratos apibūdinimus.

Apibendrinant galima teigti, kad šeimos samprata literatūroje pateikiama įvairiai. Vieni autoriai įvardina šeimą kaip vyro ir moters sąjungą, kurią įteisina santuoka, tačiau Burvytės ir kt. nuomone šeima gali būti ir tie asmenys, kurie nėra įteisinę ir įregistravę santuokos. Galima daryti išvadą, kad šeima tai kiekvieno individualiai suprantama sąvoka, kurią kiekvienas įvardina skirtingai.

1.2. Šeimos funkcijos

Šeimos funkcijos, jų apibūdinimas ir įvardinimas literatūroje yra labai įvairūs. Šeimos esmę atskleidžia jos funkcijos. Kaip teigia Blebienė (2008) pagrindinės šeimos funkcijos yra šios:

- psichosocialinė – šeimą sieja socialiniai, ekonominiai ir emociniai ryšiai;
- ekonominė – materialinio apsirūpinimo, apsitarnavimo ir gamybinės veiklos sfera;
- reprodukcinė – seksualinio aktyvumo ir kartų pratęsimo sfera;
- globos ir priežiūros – šeimoje realizuojama pirminė ir natūrali tarpusavio globa ir priežiūra;
- socializacijos – šeima vaikams suteikia pirmines žinias ir įgūdžius, juos ugdo, formuoja jų savimone;
- kultūrinė – šeima, kaip pirminė sociokultūrinių, etnokultūrinių vertybių perteikėja;

Pasak E. Eidemilerio ir V. Justickio (cit. Rupšienė, 2001), šeimos funkcija – tai šeimos gyvensena, tiesiogiai susijusi su tam tikrų šeimos narių poreikių tenkinimu. Panašiai teigia ir Miškinis (1993) šeimos funkcijas suprantame kaip sutuoktinių ar kitų jos narių (vaikų, senelių) poreikių tenkinimą ir pareigų vienui kitiems (tėvų vaikams, vaikų tėvams ir kt.) atlikimą. Žvelgiant į šeimos funkcijų apibrėžimus galima teigti, jog funkcijos siejasi su šeimos narių poreikių tenkinimu. Kitaip tariant šeimos gyvenimą įprasmina veikla.

Bajoriūno (1997) teigimu, poreikiams tenkinti reikalingos atitinkamos sąlygos. Vaikus auginti neįmanoma be šeimos ūkio, buities, deramai sutvarkytos ekonomikos ir kt. Svarbu, kad kiekvienas šeimos narys visuomet ir besąlygiškai darytų šeimos ir visuomenės labui viską, ką tik gali padaryti. Priešingu atveju jis gali tapti šeimos ir visuomenės gėrybių vartotoju.

Kvieskienė (2003) išskiria penkis žmogaus poreikius:

- giminės pratęsimo poreikis;
- socialinės tvarkos ir saugumo poreikis;
- poreikis gauti egzistavimo priemones;
- poreikis perduoti žinias, augančios kartos socializacija;
- dvasinių, gyvenimo problemų sprendimo poreikis

Skirtingai nei kiti autoriai Miškinio (1993) nuomone pirmiausia reikėtų išskirti vieną pagrindinę šeimos funkciją – laimės siekimą. Tai pati pagrindinė funkcija, kuri apima kitas: žmonių giminės tęsimą, vaikų socializaciją ir auklėjimą, ūkinę, ekonominę, rekreacinę, bendravimo, seksualinių poreikių tenkinimo.

Apibūdinant šeimą kaip socialinę instituciją, pabrėžiami visuomenės sankcionuoti santuokiniai ryšiai, todėl šiuo atžvilgiu ne visos kartu gyvenančių, bendrai tvarkančių ūki žmonių grupės laikytinos šeima, nes ne visos jos atitinka institualizuotos šeimos funkcijas bei ją sukuriančius vaidmenis (Navaitis,1996).

Pasak Kanopienės (2008) tradicine prasme apie šeimą galime kalbėti tik kai yra trejopo pobūdžio (santuokos / partnerystės, kraujo / giminystės ir tėvystės / įvaikinimo) ryšiai tarp asmenų. Toks pagrindinis šeimos tipas skirstomas į nuklearines (arba branduolines) ir jungtines šeimas. **Nuklearinę šeimą** (*family nucleus*) sudaro sutuoktinių pora ir jų nesusituokę vaikai, gyvenantys atskirai nuo kitų giminaičių. **Jungtinėje** arba **išplėstinėje, šeimoje**, sudarytoje iš trijų keturių kartų, drauge su branduoline šeima yra asmenys, kilę iš to paties protėvio ir susiję giminystės ryšiais kylančia linija (seneliai, proseneliai), ir / arba abiejų ar vieno iš sutuoktinių giminaičiai (nesusituokę broliai, seserys ir kt.)

Bajoriūnas (2004) **išskiria svarbiausias šeimos funkcijas:** vaikų gimdymo ir sutuoktinių seksualinio gyvenimo visavertiškumo užtikrinimo; vaikų auginimo ir ugdymo; visuomeninių, etinių, dvasinių, religinių vertybių; šeimos saugumo, gynybos ir išankstinio rūpinimosi; tautos etnosu puoselėjimo ir šeimos gyvenimo tradicijų tęsimo ir atnaujinimo; rekreacinę; komunikacinę; reguliuojančioji; darbo ir draugystės; meilės šeimoje ir solidarumo užtikrinimo; specialaus rūpinimosi senyvo amžiaus šeimos nariais ir neigaliais asmenimis; turto vaikam perdavimo ir kt.

Rupšienė (2001) pateikia, pagal skirtingas mokslo sritis išskirtas, šeimos funkcijas. Edukologijos mokslo atstovai daugiausia dėmesio skiria vaikų ugdymui šeimoje, todėl išskiria daugiau šeimos funkcijų, susijusių su vaikų ugdymu ir socializacija. Pvz., Jovaiša „Pedagogikos terminų žodyne (1993) nurodo tokias šeimos funkcijas:

- saugoti ir puoselėti šeimos narių ištikimybę ir darną;
- sudaryti palankias vaikų vystymosi ir brendimo sąlygas;
- stiprinti šeimos ūkį ir racionaliai tvarkyti jo ekonomiką;
- rūpintis vaikų bendruoju ir profesiniu išsilavinimu, padėti mokyklai mokyti ir auklėti vaikus;
- ugdyti vaikų pažiūras, dorovinę elgesį ir parengti juos gyvenimui ir darbui visuomenėje;

Psichologams svarbiausi atrodo su šeimos narių psichine sveikata susiję poreikiai, todėl visų pirma išskiriamos šeimos funkcijos, kurių geras atlikimas garantuoja šeimos narių psichinę sveikatą. Rusų mokslininkas, socialinės psichologijos atstovas H.Ševandrin (1995) įvardija tokias šeimos funkcijas:

- ugdomąją (tenkinami individualūs tėvystės, motinystės, vaikų ugdymo bei savęs realizavimo palikuonyse poreikiai);
- ūkinę (tenkinami materialiniai šeimos poreikiai);
- emocinę (tenkinami šeimos narių pripažinimo, pagarbos, psichologinės paramos ir pan. poreikiai);
- dvasinio bendravimo (šeimoje tenkinami dvasiniai poreikiai, šeimos nariai vienas kitą praturtina dvasine prasme);
- pirminės socialinės kontrolės (pirmiausia ji liečia pagyvenusius šeimos narius, vaikus ir šeimos narius su negalia);
- seksualinę – erotinę (tenkinami seksualiniai – erotiniai šeimos narių poreikiai).

Sociologai į šeimos funkcijas labiau linkę žiūrėti iš visuomenės pozicijų, todėl jie išskiria tokias funkcijas, kurios pirmiausia rodo šeimos paskirtį visuomenės gyvenime. Lietuvos šeimos politikos koncepcijoje R. Žibaitis ir V. Stankūnienė nurodo tokias šeimos funkcijas:

- psichosocialinę;
- ekonominę;
- reprodukcinę;
- socializacijos;
- kultūrinę;

Iš visų pateiktų šeimos funkcijų galima pastebėti, jog visos jos tarpusavyje siejasi ir yra panašios. Kai kurie autoriai smulkiai išskaido ir paaiškina jas, kiti – stambina.

1.3. Šeimos formos

Pagal tai, kokie asmenys gyvena šeimoje ir kokiais ryšiais jie susiję, sprendžiama apie šeimos formą. Šeimos forma – tai viena pagrindinių šeimotyro kategorijų, kuri apibūdina šeimotyro objektą (Rupšienė, 2001).

Rupšienės nuomone įvardijamos tokios šeimos formos pagal jos sandarą:

- monogamija (santuokoje gyvena vienas vyras ir viena žmona);
- poligamija (vienu iš sutuoktinių dalijasi keli priešingos lyties sutuoktiniai);
- poliandrija – poligamijos rūšis, kai moteris tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelis sutuoktinius;
- poliginija – poligamijos rūšis, kai vyras tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelias žmonas;
- nepilna šeima – vienišas tėvas (mama) augina vaiką (vaikus);

- matrifokalinė – nepilnos šeimos rūšis, kai vyras tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelias žmonas;
- konvencionali šeima (sudaryta tėvų sprendimu);
- senolių vadovaujama šeima (šeimos galva – vyriausias jos narys);
- šeima, kurioje partneriai pasikeitę vaidmenimis (vyras prižiūri vaikus, o moteris rūpinasi namū ūkiu);
- patėvio arba pamotės šeima (su patėviu arba pamote sieja ne kraujo ryšiai, bet pakartotina santuoka su vienu iš tėvų);
- kibucai (drauge gyvenantys vienoje komunoje ir pasiskirstę pareigomis viengungiai ir susituokę asmenys);
- sudėtinė, arba išplėstinė (kartu gyvena kraujo giminaičiai, jų sutuoktiniai, gimdytojai ir vaikai);

Vaiko raidos specialistai, atsižvelgdami į vaiko raidos aspektus, šeimas skirsto į tokias kategorijas:

- **autoritetinė šeima** – tokioje šeimoje vaikas suprantamas ir gerbiamas, reikalavimai vaikui protingi, nuolat taikomi gyvenime;
- **autoritarinė šeima** – tokioje šeimoje nesistengiama vaiko suprasti, neatsižvelgiama į jo poreikius, vaikas susiduria su daugybe nepagrįstų reikalavimų;
- **nuolaidi šeima** – tokioje šeimoje vaikui nekeliami jokie reikalavimai, tenkinami jo poreikiai, vaikas nekontroliuojamas;
- **nusišalinusi šeima** – tokioje šeimoje vaikas nekontroliuojamas, iš jo nieko nereikalaujama ir neatsižvelgiama į jo poreikius;
- **Krizę išgyvenanti šeima** – sudėtingą gyvenimo tarpsnį dėl tam tikrų psichologinių, socialinių, sveikatos, ekonominių ar kt. problemų išgyvenanti šeima;
- **Socialinės rizikos šeima** – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę prievartą, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui.
- **Vaikus globojanti šeima** – sutuoktiniai (ar vienas gyvenantis vyresnis kaip 21 metų asmuo), įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka prižiūrintys ar globojantys nesusietus giminystės ryšiais be tėvų globos likusius vaikus, socialinės rizikos vaikus, turinčius negalią.

Pasak Rupšienės įvairūs mokslai dažniausiai mini dvi šeimos formas: branduolinę ir išplėstinę. **Branduolinė šeima** vadinama tokia, kurią sudaro kartu gyvenantys ir drauge tvarkantys ūkį tėvas, motina ir jų vaikai. **Išplėstinė šeima** laikoma kraujo ryšiais susijusių kelių kartų atstovus siejanti bendrija, kuri drauge gyvena ir tvarko savo ūkį.

Skujienės ir Steponėnienės nuomone (2007) pagal tai, kuris narys dominuoja šeimoje, galime išskirti tris šeimų formas: *matriarchalinę, patriarchalinę ir egalitarinę*. **Matriarchalinėje** giminystės ir kilmė nustatoma pagal motiną, o pirmauja vyrai iš moteriškos pusės: šeimos galva buvo laikomas vyriausias motinos brolis, jam mirus – vyriausias jo sūnus. Tokiomis aplinkybėmis vedęs vyras būdavo užkuryš žmonos namuose. **Patriarchalinėje** šeimai būdinga tėvo galia. Giminystė ir kilmė nustatoma pagal jį, o pirmauja tėvas arba vyriausias jo brolis. Tokiomis aplinkybėmis vedęs vyras lieka gyventi savo tėvų namuose. Per visą naujųjų amžių laikotarpį Lietuvoje išliko tradicinės patriarchalinės šeimos bruožai. Jauniausia amžiumi yra egalitarinė šeima. Retkarčiais abejojama, ar išviso tokia vyro ir moters sąjunga galima. **Egalitarinėje** šeimoje vyras ir moteris lygiaverčiai. Jie neskirsto darbų į vyriškus ar moteriškus, o stengiasi vienodai, pagal galimybes pasidalyti namų ūkio priežiūros, vaikų auginimo darbus. Kalbama ne apie visišką lygybę, bet apie šeimą, sukurtą sąmoningo kompromiso pagrindu.

Apibendrinant galima teigti, jog pateikiama daug šeimos formų, tačiau dauguma iš jų mūsų visuomenei nėra priimtina, pvz: *poliginija (kai vyras tuo pačiu metu turi ne vieną, bet kelias žmonas)*. Atsižvelgiant į mūsų šiuolaikinę visuomenę, kurioje siekiama lygių moters ir vyro teisių, galima daryti išvadą, kad daugumoje šeimų vyrauja egalitarinės šeimos forma.

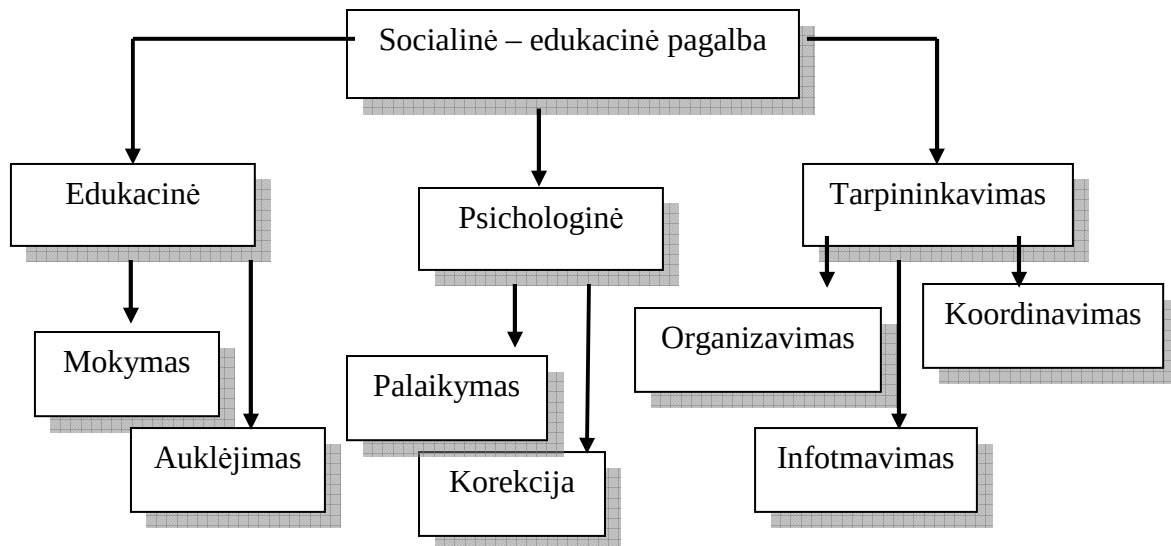
1.4. Šeima socialinio ugdymo sistemoje

Šeimos vaidmuo vaiko socialiniam ugdymui yra išskirtinis. Normali šeima savo ugdymo galimybėmis yra aukščiau socialinių institucijų. Socialinės pedagogikos pagrindinis principas: šeima – svarbiausia mikroaplinka, kur vykdoma vaikų socializacija, atliekamos šeimos funkcijos: ugdomoji, rekreacinė (fizinė, materialinė, moralinė, psichologinė, savitarpio pagalba, laisvalaikio organizavimas), komunikacinė (bendravimo) ir kt. Tai sąlygoja visų socialinių institucijų dėmesio šeimai būtinumą, pirmiausia mokyklos, kurios turi keisti darbo su šeima turinį ir formas, pagrįstas naujais tarpusavio santykiais (Leliūgienė, 1997).

Galima teigti, kad kiekviena mokykla privalo turėti socialinį pedagogą bei psichologą. Jų pareiga pedagogiškai šviesti ir konsultuoti vaikus ir jų tėvus, nes kiekviena šeima yra skirtinga, todėl labai svarbu, kad vaikai suvoktų teisingą požiūrį į gyvenimą.

Pasak Leliūgienės (1997), šeimos auklėjimo funkcija būtų efektyvesnė, jeigu paisytume tautos papročių ir tradicijų, kurios nutiesia tiltą tarp praeities, dabarties ir ateities.

Leliūgienė (2003) teigia, kad socialinio pedagogo veiklos šeimoje objektu gali būti vaikas, suaugusieji šeimos nariai bei pati šeima kaip visuma. Ji socialinio pedagogo darbe su šeima išskiria tris sritis: edukacinę, psichologinę ir tarpininkavimo:

1 pav. Socialinio pedagogo edukacinis darbas su šeima (Leliūgienė, 2003).

1.5. Kohabitacijos samprata

Įprastai santuokos pagrindu kuriama šeima, tačiau Lietuvoje daugeliui žmonių būdinga kohabitacijos kūrimo forma, kurioje partneriai gyvendami po vienu stogu teisiškai neįsipareigoja vienas kitam.

Kohabitacijos istorinė raida skirtingose visuomenėse rodo, kad ji – labai įvairialypis reiškiny. Pirmiausia svarbu pabrėžti, kad kohabitacija istoriškai nėra tik XX a. fenomenas. Istoriniai tyrimai rodo, kad ji įvairiose šalyse egzistavo ankstesniais istoriniais periodais ir buvo būdinga keletui visuomenės grupių: skurdžių sluoksnių atstovams, stokojantiems išteklių kurti ilgalaikę ekonominę sąjungą; individams, negalintiems išsiskirti nepaisant iširusios ankstesnės santuokos; tam tikriems kaimo gyventojų sluoksniams; žmonėms, kurie ideologiškai nepritarė bažnytiniai santuokai. (Socialinių tyrimų institutas, 2009). Galima teigti, jog panaši situacija atsispindi ir Lietuvos visuomenėje. Remiantis statistikos departamento duomenimis (2013) santuokų skaičius Lietuvoje sumažėjo sumažėjo nuo 24 tūkst. 2008 – aisiais iki 20 tūkst. 2012 – aisiais, o tai reiškia, kad daugėja porų gyvenančių nesusituokus. Santuokos mažėjimo rodikliai rodo, kad santuokos keičiamos kohabitacijomis.

Nors kohabitacija demografiškai pirmiausia reiškia kintantį šeimos formavimo kelią, ji yra betarpiškai susijusi su kintančia šiuolaikinės šeimos struktūra, jos tipologine įvairove. Pasak Obelenienės (2011) Santuokų mažėjimas, santuokos keitimas kohabitacija kelia rimtą

pavojų visoms žmogaus gyvenimo ir veiklos sritims. Todėl šie reiškiniai yra daugelio sričių mokslininkų tyrimų objektas. Kohabitacijos plinta visose išsivysčiusiose pasaulio šalyse ir, kaip teigia mokslininkai, iki 2031 m. ne santuokoje gyvenančių 45 – 64 m. amžiaus žmonių skaičius padidės 250%. Kohabitacija yra vienas pagrindinių veiksnių tiek santuokų, tiek gimstamumo mažėjimui, nes kohabituojančios poros yra žymiai mažiau linkusios susilaukti vaikų.

Gimstamumo lygis Lietuvoje vienas iš žemiausių Europoje <...> viena iš priežasčių, kodėl jauni žmonės atideda vaikų gimdymą ir gimdo jų mažiau, yra tai, kad šiuolaikinėje visuomenėje individai aiškiai suvokia riziką ir galimas savo sprendimų pasekmes (Šeimos krizių prevencija, socialinės ir psichologinės pagalbos šeimai būdai, 2008).

Prinz išskyrė keturis kohabitacijos raidos etapus atsižvelgdamas į keletą matmenų:

- kohabitacijos socialinį normatyvumą (visuomenės nuomonę jos atžvilgiu);
- kohabitacijos paplitimą;
- kohabitacijos baigties pobūdį (perėjimas į santuoką ar iširimas);
- kohabitaciją ir vaikų auginimą (ar kohabitacija įsitvirtinusi kaip tinkama vaikus auginti aplinka) (Prinz, 1995).

Rindfuss ir VandenHeuvel skiria du kohabitacijos raidos etapus:

- kohabitaciją kaip įžangą, arba santuokos preliudą;
- kohabitaciją kaip santuokos alternatyvą (Stankūnienė, Maslauskaitė, 2009);

Galima teigti, kad pirmame etape, kurį išskyrė Rindfuss ir VandenHeuvel kohabitacija tampa kaip pasiruošimas santuokai, tokiu būdu išlaikomas santuokos prioritetas. Antrame etape pabrėžiamas kohabitacijos ir santuokos tolygumas, tai reiškia, kad šios dvi partnerystės formos siejasi ir yra panašios.

1.6. Santuokos samprata

Santuoka ilgą laiką buvo vienas iš daugumai privalomų ir „normalių“ gyvenimo sutvarkymo būdų, žmonės galvojo apie santuoką, siejo ją su ateitimi. Santuoka buvo kiekvienų užmegstų santykių perspektyva. Tačiau pastebima ir santuokos sampratos slinktis, veikiama kintančio socialinio konteksto, o tai veda prie modelio, kuriame santuoka ir lyčių santykiai pradedami interpretuoti atsietai vienas nuo kito (Maslauskaitė, 2004).

Pastaruoju metu santuokos tema tapo ypač aktuali. Daug kalbama apie sąvokas, paprasčiausius žodžius, bet vis mažiau dėmesio atkreipama į gerokai svarbesnius dalykus. Šiuolaikinės visuomenės santuoką suprantą kaip civilinį kontraktą, kuris reguliuojamas

įstatymų. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas santuoką apibūdina kaip savanorišką vyro ir moters sąjungą, kuri sukuria šeimą (Ralyš, 2009).

Santuoka – tai mūsų kelias į išsivadavimą nuo vientavės. Tik šitaip ir niekaip kitaip galima ir būtina ją suprasti. Ir jeigu mums rūpi mūsų gyvenimas, kaip tik taip ir turime į ją žiūrėti: santuoka – tai laimėjimo bilietas, bilietas, duodantis mums galimybę nesijausti vienišiams, galimybę būti laimingiems. Laimingiems – nes pasaulyje yra žmogus, kuris reikalingas man ir kuriam pats esi reikalingas. Ir mudu susiradome vienas kitą, ir esame kartu (Kurpatov, 2008).

Naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (2000, Nr.74-2262) santuoka apibūdinama dar paprasčiau:

- Santuoka yra įstatymų nustatyta tvarka įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius;
- Vyras ir moteris, įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką, yra sutuoktiniai.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992,Nr.33-1014) teigiama: santuoka sudaroma laisvu vyro ir moters sutarimu.

Literatūroje yra skiriami du šeimos modeliai: **norminės šeimos modelis** ir **tariamasis šeimos modelis**. Norminės šeimos modelis remiasi tradiciniais santuokiniais ryšiais. Tokiai šeimai yra būdinga:

- teisėta santuoka;
- noras ir siekis turėti vaikų;
- santuokos stabilumas;
- vyriška ideologija (vyras dominuoja santuokoje);
- partnerių seksualinė ištikimybė;
- heteroseksualumas;
- diadiškumas((kuriama dviejų žmonių diada);

Nenorminės šeimos modelis pabrėžia įvairius alternatyvius santuokinius ryšius: juridškai neįregistruota partnerystė, vienišumas, sąmoningas nenoras turėti vaikų, homoseksualių žmonių santuokos ir pan. Remiantis Kanopienės (2008) nuomone pagrindinė šeimos kūrimo prielaida yra santuokos sudarymas. Santuoka – tai istoriškai nulemta, visuomenės patvirtinta ir jos reguliuojama santykių tarp vyro ir moters forma, numatant jų teises ir pareigas vienas kito, taip pat ir vaikų atžvilgiu. Šios sąvokos turinį apibūdina įvairios dimensijos:

- Santuoka yra juridinė sutartis, ją sudarydami asmenys tuo pačiu įgyja tam tikras teises ir prisiima tam tikrus įsipareigojimus vienas kito atžvilgiu, kaip tai nuamtyta įstatymuose.
 - Santuoka yra finansinė partnerystė – įprasta, kad sudarius santuoką, *mano pinigai* tampa *mūsų pinigais*, šis dalijimasis pinigais ir kitu turtu suteikia tam tikrus bendrumo, intymumo bruožus.
 - Santuoka yra pasižadėjimas ir ateities įsipareigojimas sutuoktiniui, ji sudaroma laikantis tam tikrų ritualų, kurie dažnai susiję su religinėmis tradicijomis ir turi dvasingumo, šventumo požymių.
 - Santuoka yra stiprus dvasinis tarpusavio ryšys, ji įkūnija pastovios, ilgai trunkančios meilės siekį.
 - Santuoka yra seksualinė partnerystė.
 - Santuoka yra prokreacinė grandis, jungianti du asmenis, kurie anksčiau buvo visiškai svetimi ir kurie, sulaukę vaikų, pratęs abiejų giminės liniją.
- Šios dimensijos yra skirtingų mokslo šakų (sociologijos, psichologijos, teisės ir kt.) tyrimų objektas.

Tačiau apibūdinant santuoką visur minimas jos teisėtumas: santuoka yra visuomenės nustatyta tvarka sudaryta sąjunga, o jos tikslas – apsaugoti sutuoktinių, vaikų ir valstybės bei visuomenės teises.

Pagal Rupšienę (2001) santuokos sudarymo įteisinimo požiūriu skirstomos:

- bažnytinė santuoka, kai sutuokia kunigas bažnyčioje;
- civilinė santuoka, kai asmenis sutuokia specialiai tam paskirti valstybės atstovai;
- vienalaikė bažnytinė ir civilinė santuoka, kai asmenys sutuokiami ir bažnyčioje, ir civilinėje instancijoje;
- susitarimo santuoka, kai susitarę asmenys gyvena drauge.

Apibendrinant galima teigti, kad viena iš pagrindinių šeimos prielaidų yra santuokos sudarymas. Pasak autorių šeima negali egzistuoti be santuokos. Santuoka, tai šeimos kūrimosi pradžia.

2. Šeimos formavimosi ypatumai šiuolaikinėje visuomenėje tyrimas

2.1. Tyrimo metodika

Tyrimo metodas. Tyrimu buvo siekiama atskleisti studentų požiūrį į šeimos formavimąsi šiuolaikinėje visuomenėje. Požiūriui tirti buvo pasirinktas kokybinio tyrimo

metodas, kuris apibūdinamas kaip giluminis vienos nedidelės socialinės realybės pjūvis, kai išsamiai nestruktūruotai, sistemingai renkamos žinios apie reiškinių ar individą (Girdzijauskienė, 2006). Remiantis Tidikiu (2003), daugelis tyrinėtojų sutaria dėl tokių kokybinio tyrimo charakteristikų:

- Tyrinėtojas kaip pagrindinis duomenų rinkimo instrumentas;
- Rezultatas yra veikiau procesas nei produktas;
- Duomenų analizė remiasi atsižvelgiant į individualius respondentų skirtingumus;
- Dėmesys dalyvių raiškai, jų nuomonei;

Kokybinis tyrimas tinkamiausias siekiant atskleisti požiūrį, nes gaunama įvairiapusė informacija, kuri leidžia praplėsti tiriamą problemą, nagrinėti ją platesniu aspektu.

Tyrimo instrumentas ir duomenų rinkimas. Kokybinio tyrimo duomenų rinkimui buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas, kai iš anksto numatomi interviu klausimai ir pasiliekiama galimybė juos keisti vietomis bei užduoti papildomus klausimus (Bitinas, Rupšienė, Židžiūnaitė, 2008).

Pusiau struktūruotą interviu sudarė 16 klausimų (žr. 1 priedas). Įvadinėje pusiau struktūruoto interviu klausimyno dalyje pateikiami demografiniai klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti respondentų amžių, studijuojamą specialybę, šeimyninę padėtį. Pusiau struktūruoto interviu klausimai buvo suskirstyti į keturias tiriamąsias sritis:

- *Jaunų suaugusių požiūriu, dviejų žmonių (partnerių) vertinimas, prieš kuriant šeimą (1–4 kl.)*
- *Šeimos suvokimas bei sampratos apibūdinimas jaunų suaugusių požiūriu (1–4 kl.)*
- *Šeimos modelio apibūdinimas ir vertinimas šiuolaikinėje visuomenėje (1–5 kl.)*
- *Socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje, formuojant šeimos sampratą, mokinių atžvilgiu (1–3 kl.)*

Interviu klausimai buvo sudaryti remiantis pirmame skyriuje aprašytais autoriais ir jų darbais

Tyrimas buvo naudojamas *ekspertavimo metodas* siekiant validuoti gautus rezultatus, bei patikrinti, ar sudarytas tyrimo instrumentas atskleidžia nagrinėjamą problemą. Pasirinktas ekspertas dirba Šiaulių miesto Vijolių vidurinėje mokykloje. Duomenų validavimo proceso metu ekspertui nekilo papildomų minčių ir rekomendacijų, todėl ekspertas pritarė jau sukurtam darbo modeliui.

Tyrimas buvo vykdomas 2013 m. vasario – kovo mėn. Truko 5 dienas. Tiriamųjų atranka – patogioji. Pokalbis vyko individualiai su respondentu, universitete. Duomenys buvo fiksuojami raštu.

Tyrimo duomenų apdorojimas. Duomenys buvo apdoroti ir interpretuoti, taikyta kokybinė turinio analizė. Tyrimo duomenys buvo pradėti analizuoti po visų respondentų interviu. Visi interviu duomenys buvo rašomi į kompiuterį. Atliekant interviu turinio analizę, duomenys buvo skirstomi į respondentų teiginius. Teiginiai buvo grupuojami į kategorijas. Išanalizavus tyrimo duomenis, remiantis uždaviniais buvo parašytos išvados.

2.2. Kokybinio tyrimo imties sudarymo charakteristika

Kokybinio tyrimo imties populiaciją sudaro 22-23 metų Lietuvos sveikatos mokslų, Klaipėdos, Šiaulių universitetų studentai. Kokybiniai tyrimo imčiai sudaryti griežti tūrio reikalavimai netaikomi, nes duomenų reprezentatyvumą lemia ne atsitiktiniai tiriamųjų parinkimo būdai, o lanksūs vienokie ar kitokie teoriniai teiginiai (Kardelis, 2002). Atsižvelgiant į tai, kad informacija būtų pateikiama kokybiškai, respondentų parinkimas buvo atsitiktinis.

2 lentelė

Demografinės tiriamųjų charakteristikos

Respondentai	Amžius	Šeimyninė padėtis	Pasiskirstymas pagal universitete studijuojamą specialybę
Ona	22 m.	netekėjusi	Lietuvos sveikatos mokslų universitete studijuojanti farmaciją.
Rita	23 m.	netekėjusi	Lietuvos sveikatos mokslų universitete studijuojanti mediciną
Gabrielė	22m.	netekėjusi	Klaipėdos universitete studijuojanti rekreaciją ir turizmą.
Rasa	23 m.	netekėjusi	Klaipėdos universitete studijuojanti rekreaciją ir turizmą.
Vytautas	22 m.	nevedęs	Šiaulių universitete studijuojantis ekonomiką.
Jonas	23 m.	nevedęs	Šiaulių universitete studijuojantis viešąjį administravimą.
Jovita	22 m.	netekėjusi	Šiaulių universitete studijuojanti verslo administravimą.
Aistė	22 m.	netekėjusi	Šiaulių universitete studijuojanti lietuvių filologiją.
Eglė	22 m.	netekėjusi	Šiaulių universitete studijuojanti specialiąją pedagogiką.
Milda	22 m.	netekėjusi	Šiaulių universitete studijuojanti specialiąją pedagogiką.

Visų tiriamųjų vardai siekiant konfidencialumo buvo pakeisti. Pasiskirstymas pagal studijuojamas specialybes atskleidė skirtingą studentų požiūrį į šeimos formavimosi ypatumus šiuolaikinėje visuomenėje.

3 lentelė

Studentų požiūriu, dviejų žmonių (partnerių) vertinimas, prieš kuriant šeimą.

Kategorija	Irodantis teiginys	Teiginių skaičius
Labiausiai vertinamos savybės	[...atsakomybė, supratingumas...] ;[... asmeninė branda...]; [...dosnus (neskūpus), švelnus, šeimyniškas...]; [...tolerantiškumas, partnerio gerbimas...];	25
Savybės trukdančios kurti šeimą	[...neatsakingumas...]; [...baimė įsipareigoti...]; [...nepastovumas, nemokėjimas išsikelti tikslų ir jų siekti...]; [...lengvabūdiškumas, polinkis į neištikimybę...]; [...garbės troškimas...]; [...skirtingi interesai...]; [...nesupratingumas...];	20
Sveikatos sutrikimų vertinimas kuriant šeimą	[...Sunkumų galbūt iškiltų kuriant šeimą, jeigu partneris turėtų psichinę negalią...]; [...Viskas priklauso nuo žmogaus požiūrių, tarkim jam nesvarbu, kad partneris turi fizinių negalių, jis žvelgia į žmogaus vidų, tuomet jis į fizinę negalią ir nekreips dėmesio kuriant šeimą...];[... pat reiktų nepamiršti ir apie vaikų ateitį, ligų paveldėjimą...];	13
Skirtingų religijų reikšmė kuriant šeimą	[...Skirtingos religijos neturi įtakos vaikų auklėjimui, nebent vaikų religijos/tikėjimo formavimui...]; [...pagrindinės pasaulio religijos „gina“ vaikus (auklėjimas iš lieka, manau, panašus auklėjamas tolerantiškumas, asmenų gerbimas, vyresnių žmonių gerbimas ir pan.)...];	13

3 lentelės tęsinys

Kategorijoje „labiausiai vertinamos savybės“, paaiškėjo, kad didžiausią reikšmę kuriant santuoką, sudaro šios savybės: „atsakingumas, pareigingumas, supratingumas“. Galima teigti, kad atsakingas neatsiejama sąvoka nuo pareigingo ir supratingo. Respondentų nuomone partneris pasiruošęs jausti atsakomybę ne tik už save, bet ir už būsimą sutuoktinį gali kurti šeimą. Kuriant šeimą labai svarbi savybė pareigingumas, nes ateityje reikės jausti pareigą remti ir globoti savo šeimą. Supratingumas, tai dar viena labai vertinama savybė, nes tik suprasdami partneriai vienas kitą gali kurti šeimą ir puoselėti gražius santykius. Labai svarbu, kad šeimoje partneriai išklausytų ir suprastų vienas kitą, kitu atveju gali kilti nesutarimai. Keletas respondentų įvardino, kad partneris turėtų būti šeimyniškas, turima omenyje, kad būtų noras būti su šeima, leisti laisvalaikį. Sukūrus šeimą labai svarbu kuo daugiau laiko praleisti su ja, nes šeima, tai didžiausia vertybė, tai gyvenimo džiaugsmas, todėl reikia branginti kartu su šeima praleistą laiką. Atsižvelgiant į tai, kad šeimas kuria ir neturėdami šių savybių žmonės, galima teigti, kad tokios šeimos po kurio laiko pradeda irti. Skirtingos partnerių

asmeninės savybės griaua šeimą, tokių šeimų neturėtų būti, nes nuo to kenčia vaikai. Labai svarbu kuriant šeimą atsižvelgti į partnerio asmeninės savybės, nes tik nuo jų priklauso, kokia šeima susikurs. Partnerių savybės turėtų būti panašios tam, kad egzistuotų šeima su tinkama struktūra.

Remiantis tyrimo duomenimis, kategorijoje „savybės trukdančios kurti šeimą“ studentai įvardino pagrindines neigiamas savybės, kurios trukdytų kurti šeimą, tai būtų : „neatsakingumas, baimė įsipareigoti, nesupratingumas“. Taip pat daugelis paminėjo „neištikimybės“ sąvoką. Remiantis katalikų bažnyčios katekizmu, vienas iš dešimt Dievo įsakymų yra „nesvetimauk“ (Katalikų bažnyčios katekizmas, 2007). Ruošiantis kurti šeimą ir ją sukūrus labai svarbu, kad partneriai gerbtų ir mylėtų vienas kitą, tada nekils pagunda geisti svetimo vyro ar svetimos moters. Pasak (Dalpe, 2009) nors nevedybinių santykių troškimas – intimiausia žmogaus paslaptis, vis dėlto neištikimybės padarinius junda visa šeima. Ir nori žmogus ar ne, dėl to kenčia visi. Norima pasakyti, kad ne tik pora išgyveną šį nemalonų faktą, bet ir nuo to kenčia vaikai. Todėl labai svarbu galvoti apie pasekmes, kurios būna skaudžios visai šeimai. Atsižvelgiant į daugėjančias skrybas, galima tegti, kad polinkis į neištikimybę gan didelis, todėl labai svarbu tinkamai apgalvoti ir apsvarstyti visas prielaidas, kurios gali iškilti sukūrus šeimą. Tokios savybės kaip „lengvabūdiškumas“, „skirtingi interesai“, „garbės troškimas“ neleistų egzistuoti gražiam šeimos modeliui, todėl svarbu tinkamai pasirinkti partnerį atsižvelgiant, kad ateityje su juo bus kuriama šeima. Jei daugiau neigiamų savybių nei teigiamų, tokiu atveju nepatartinta kurti šeimos. Tyrimas atskleidė, kad respondentai, nekurtų šeimos su asmeniu, turinčiu šias neigiamas savybes.

Kategorijoje „sveikatos sutrikimų vertinimas kuriant šeimą“ išsiskyrė skirtinga respondentų nuomonė. Remiantis Matulienė ir Dobrovolskiene (2002) būsimų sutuoktinių gyvenimas šeimoje, jų tarpusavio bendravimo sėkmė yra neatsiejama nuo jų fizinės ir psichinės sveikatos. Tyrimų duomenys rodo, kad sunkumai iškiltų tuo atveju jei partneris turėtų psichinę negalią, o tai reiškia, kad gali iškilti sunkumu ateityje. Respondentai teigė vaikų paveldimumas, didžiausia priežastis dėl kurios nekurtų šeimos su žmogumi, kuris turi sveikatos sutrikimų. Tačiau remiantis tyrimais galima pastebėti, kad atsakant buvo paminėta, kad „viskas priklauso nuo žmogaus pažiūrų, tarkim jam nesvarbu, kad partneris turi fizinių negalių, jis žvelgia į žmogaus vidų, tuomet jis į fizinę negalią ir nekreips dėmesio kuriant šeimą“. Galima teigti, kad svarbu žvelgti į žmogaus dvasinį pasaulį, jo vertybes. Sutrikimai neturėtų būti vertinami neigiamai, dėl jų negalima leisti žmogui jaustis blogai. Kiekvienas žmogus yra asmenybė, turinti tikslą, norus, galimybes. Todėl vertinti to neigiamai negalima, nes pirmiausiai reikia matyti tai, kas „plika akimi“ nematoma. Tyrimas atskleidė, kad

sveikatos vertinimas prieš kuriant šeimą labai svarbus. Vieni respondentai teigė, kad tai trukdytų kurti šeimą, kitų respondentų manymu, tai priklauso nuo žmogaus pažiūrų.

Tyrimai parodė, kad kategorijoje „*skirtingų religijų reikšmė kuriant šeimą*“ religija nėra svarbi. Pasak oponentų, skirtingas religijas išpažystantys asmenys nekliūtis šeimai kurtis. Tačiau dauguma oponentų įvardino, kad skirtingą tikėjimą išpažystantys žmonės gali turėti įtakos vaikų auklėjimui, nes pasak jų kiekvienas norės auklėti pagal savo tikėjimą. Kita nuomonė paneigė šį pasisakymą, sakydama, kad dauguma pasaulio religijų „gina“ vaikus, auklėjimas išlieka toks pat. Skirtingos religijos gali išardyti šeimas, kuriant šeimą vertėtų gerai apgalvoti ar tikrai norima kurti šeimą su skirtingą religiją išpažystančiu žmogumi. Remiantis (Janušaitienės, 2010) straipsniu, kuriame nurodoma, kad tikėjimai, jeigu jie vertinimi rimtai, dažnai yra nesuderinami tarpusavyje. Daugelyje šeimų šis klausimas sprendžiamas taikiai, stengiamasi vaikui parinkti vieną tikėjimą, abudu arba nė vieno. Pagal Bendrosios socialinės apklausos duomenis, 1988 m. JAV 15 proc. Šeimų sutuoktiniai išpažino skirtingus tikėjimus. 2006 m. šis skaičius jau siekė 25 proc., ir jis po truputį auga. Amerikos religinės tapatybės tyrimas rodo, kad 27 proc. judėjų, 23 proc. katalikų, 39 proc. budistų, 18 proc. baptistų, 21 proc. musulmonų ir 12 proc. mormonų susituokę su kito tikėjimo asmeniu. O kalbant apie ateitį, galima paminėti, kad pagal Nacionalinį jaunimo religinės minties tyrimą mažiau nei ketvirtadalis 18 - 23 m. amžiaus respondentų mano, kad svarbu tuoktis su tą patį tikėjimą išpažįstančiu asmeniu. Galima teigti, kad jauni žmonės vis mažiau dėmesio kreipia į skirtingą tikėjimą išpažystantį partnerį ir yra pasiruošę su juo kurti šeimą bei auginti vaikus, negalvodami, kas jų laukia ateityje. Toks jaunimo požiūris skatina didėjančią ištuokų skaičių, nes gimus vaikui partneriai nori, kad vaikas augtų pagal vieno ar kito partnerio išpažystamą religiją. Todėl labai svarbu atsižvelgti į tai, kad išpažystamos religijos būtų tokios pat arba panašios, kitaip didelė tikimybė, kad šeima išsirs.

4 lentelė

Šeimos suvokimas bei sampratos apibūdinimas studentų požiūriu

Kategorija	Įrodantis teiginys	Teiginių skaičius
Šeimos kūrimosi prielaidos	[...didėjanti emigracija...]; [...šeimą reikia kurti tada, kada jau yra baigti mokslai, įgyta profesija, turimos pastovios pajamos...]; [...Jaunimas kuria šeimas tik apakinti meilės, (...) verčiami tėvų, (...) „iš reikalo“...]; [...Šiandieninės jaunuolių kartos gyvenime šeima patenka į antrąjį planą, nes pirmose vietose atsiduria karjera, įvairios kelionių galimybės, tarpkultūrinė komunikacija...]; [... jaunimas šiuo metu dažniausiai neskuba kurti šeimos, todėl, kad neturi didelių pajamų]	20

	<i>naujo savo bendro gyvenimo pradžiai...]; [...šiandienos tendencijos rodo, jog jauni žmonės šeimą linkę kurti vyresniame amžiuje, matyt prioritetu laikydami, karjerą, darbą...]; [...geriausias laikas kurti šeimą jaunystėje (22 – 25m.), tada žmogus jau būna baigęs universitetą, gavęs aukštąjį ar profesinį išsilavinimą, dažniausiai turi darbą ir gali tinkamai pasirūpinti savimi, sutuoktiniu, vaiku...];</i>	
Šeimos pagrindo sudarymas	<i>[...šeimos pagrindas yra meilė, gebėjimas palaikyti vienas kitą ištikus įvairioms gyvenimo nesėkmėms, nenuvertinimas vienas kito, pagarba partneriui, pasitikėjimas vienas kitu, seksualinis artumas...]; [...šeimos pagrindą sudaro vyras ir moteris, jų vienas kito tarpusavio supratimas ir palaikymas...]; [...šeimos pagrindą sudaro vyras ir žmona su puoselėjamomis vertybėmis, gyvenimo tikslais ir tradicijomis...]; [...šeimos pagrindą sudaro santuoka, susituokę tėvai, labiausiai sutvirtina šeimos statusą...];</i>	24
Sąvokos šeima apibūdinimas	<i>[...Šeima, tai dviejų asmenų sąjunga, kuri savanoriškai nusprendė būti kartu...]; [...šeimą sudaro skirtingų lyčių asmenys, kurie myli vienas kitą, nori susilaukti palikuonių...]; [...su laiku (tolimoje ateityje Lietuvoje) šeima skaitysis ir homoseksualių asmenų sąjunga...]; [...nepritariu tam, kad norima šeima laikyti tik tokius asmenis, kurie yra susituokę ir turi vaikų...];</i>	22
Skyrybų priežastys	<i>[...šiuo metu gali būti kalta ir emigracija, kuomet vienas iš sutuoktinių išvažiuoja dirbti į užsienį(...), santykiai gali atšalti, gali atsirasti kitas partneris...]; [...jaunimas susituokia vedami aistros, bet prispausti buities ir monotoniško gyvenimo ima tolti vienas nuokito, ko pasekoje ir skiriasi...]; [...kols šeimos žmonės tenkina vienas kito poreikius, viskas gerai, kai nelieka materialinio pagrindo, viskas byra...]; [...tai lemia rožiniai akiniai draugystėje ir galimas netinkamas partnerio pasirinkimas...]; [...šiais laikais labai laisvai žiūrima į santuoką ir į skyrybas, todėl žmonės net nesistengia išsaugoti santuokos ir tikisi, kad vėliau pavyks sukurti geresnę šeimą...];</i>	22
Mažėjančio gimstamumo priežastys	<i>[...gimstamumas mažėja, dėl dviejų priežasčių: žmonės pradeda kurti šeimą, maždaug nuo 25 metų, moterys daro karjerą, (...) moters vaisingumas mažėja, kažkur, nuo 28 metų amžiaus(...) paprasčiausiai moterys sunkiai pastoja arba išvis nepastoja(...) finansinė žmonių padėtis, galbūt poros nenori susilaukti vaikų tol kol nebus užsitikrinę, kad pajėgs juos išlaikyti finansiškai....]; [...lytinio švietimo spragos, kurios verčia paauglius ir tuo pačiu jaunuolius manyti, kad vaikai yra problema, o ne teigiamas faktorius...]; [...Šiam procesui įtakos gali turėti gyvenimas nesantuokoje, pasikeitęs žmonių požiūris į pačią šeimą...]; [...gimstamumas mažėja nuo masinės Lietuvos emigracijos...]; [...manau, kad tai lemia nedarbas...];</i>	18

Šeimos kūrimas prasideda nuo...	[...abiejų asmenų tvirto apsisprendimo būti kartu...]; [...kuomet abu žmonės pradeda kalbėti apie bendrą gyvenimą...]; [...nuo noro dabar ir ateityje susilaukti vaikų...]; [... Šeimos kūrimas prasideda ne nuo oficialių pareiškimų ar dokumentų įforminimo, nuo tarpusavio supratimo...]; [... Dviejų žmonių santuoka, tolimesnių planų kūrimas ir vaikų planavimas yra šeimos pradžia...];	12
--	--	----

4 lentelės tęsinys

Kategorijoje „šeimos kūrimos prielaidos“ buvo įvardinta daugiausiai teiginių, kokios prielaidos lemia kurtis šeimai. Visų respondentų manymu šeimos kūrimas atsiduria antrame plane, jie teigia, kad jaunų suaugusių gyvenime pirmenybės šeimai kurti nėra. Jų manymu šiuolaikinėje visuomenėje jaunimas nekuria šeimų dėl šių priežasčių: didėjanti emigracija, nebaigti mokslai, siekiama materialinės gerovės. Tokį studentų požiūrį formuoja valstybė, kuri mažai dėmesio skiria šeimoms, jų rėmimui. Sunkus pragyvenimo lygis šalyje lemia didėjanti emigruojančių žmonių skaičių, todėl naujų šeimų atsiradimas taip pat mažėja. Studentų nuomone jaunų suaugusių požiūris į šeimą pasikeitė, nebėra taip kaip anksčiau, kai žmonės tuokdavosi sulaukę vos 20 metų. Tai, kad santuokos sudaromos vis vėlesniame amžiuje rodo ir mažėjantis santuokų skaičius šalyje. Asmenybė turi subręsti ir tinkamai pasiruošti šeimai, kad ateityje nekiltų noras skirtis. Dar viena priežastis lemianti vėlesniame amžiuje kurti šeimą yra karjera. Šiuolaikinis jaunimas siekia didesnių galimybių gyvenime, siekia karjeros aukštumų, nori užtikrinti sau ir savo šeimai materialinį saugumą. Karjeros siekia ne tik vyrai, bet ir moterys, norėdamos įrodyti, kad laimę gali susikurti pačios. Tam suteikiamos lygios teisės, kurios parodo, kad ne tik vyras gali uždirbti pinigus, bet ir moteris. Jauni suaugusieji jaučia baimę kurti šeimą, nes nesijaučia užtikrinti, kad galės ja tinkamai pasirūpinti. Todėl pirmenybę teikia karjerai ir darbui. Į mažėjantį santuokų skaičių turėtų atsižvelgti valstybė ir stengtis jaunimo suteikti kuo daugiau galimybių mūsų visuomenėje tam, kad mažėtų emigruojančių žmonių skaičius. Visuomenėje turėtų atsirasti naujų darbo vietų ir galimybių, kad pasikeistų jaunų žmonių požiūris į šeimos kūrimą.

Tyrimai atskleidė, kad šeimos pagrindas siejamas su santuoka, meilė, supratimu, vertybėmis. Šeimos pagrindas, tai svarbiausias pamatas ant kurio stovi šeima. Studentų nuomone šeimos pagrindu laikoma santuoka, tik nuo jos prasideda šeimos kūrimosi pradžia. Santuoka sujungia žmones, todėl ta jungtis turi išlikti visą gyvenimą. Didžiausias šeimos pagrindas, tai du žmonės sujungę gyvenimus į vieną, planuojantys turėti vaikų. Tik nuo šių dviejų žmonių priklauso šeimoje puoselėjamos vertybės, meilė vienas kitam ir vaikams, tarpusavio šeimos narių supratimas. Tyrimas parodė, kad respondentam svarbi santuokos sąvoka, jie ją sieja su šeima.

Kategorijoje „*skyrybų priežastys*“ respondentai įvardino vieną kaip iš problemų, tai didėjančią emigraciją. Tai lemia ne tik jaunų suaugusiųjų atidėjimą kurti šeimas vėlesniame amžiuje, bet ir skatina žmones skirtis. Studentų manymu, taip yra todėl, kad vienam iš sutuoktinių išvykus dirbti į užsienį atsiranda didesnė tikimybė kuriam nors iš partnerių būti neištikimam. Tokiu atveju gali įvykti skyrybos. Taip pat viena iš priežasčių įvardinama ir materialinis pagrindas. Respondentų nuomone šeimoje nebesijaučiama saugiai, nes sumažėjo materialiniai ištekliai, todėl žmonės skiriasi. Tai gali būti viena iš priežasčių, kad moteris uždirba daugiau nei vyras, tai žemina vyrą, jo garbę. Pasak (Matulienės, 1997) šiuolaikinė moteris, jei dirba, gali „išsilaikyti“ ir pati; nebūtinai vyro uždirbti pinigai kompensuoja jo nebuvimą namie. Galima teigti, kad ne visada įtakos turi vyro uždirbami pinigai, moteris pati gali užsidirbti, todėl tai tampa dažna skyrybų priežastimi. Studentų nuomone jaunų suaugusių požiūris į šeimą tapo lengvabūdiškas ir nieko nereiškiantis. Teigiama, kad žmonės nesistengia išsaugoti santuokos, nes tikisi, kad ateityje sukurs geresnę. Neatsižvelgdami į bažnytines nuostatas žmonės skiriasi ir nebando ieškoti būdų kaip išsaugoti santuoką, pasikeitusios moralinės nuostatos skatina skyrybas. Dar viena priežastis, kurią įvardino respondentė tai „*rožiniai akiniai draugystėje ir netinkamas partnerio pasirinkimas*“ galima pastebėti, kad taip mano ir (Grakauskaitė – Karkockienė, 2012) teigdama, kad vienas svarbiausių dalykų nuo kurių priklauso santuokos sėkmė, yra *tinkamas partnerio pasirinkimas*. Kaip žinia, neretai įsimylėjus sunku pamatyti tikrąsias asmens savybes, charakterį, nes neretai žvelgiama vienass į kitą tarsi pro „rožonius akinius“. Tad draugaujant reikėtų stengtis geriau pažinti vienas kitą ir suprasti, koks yra partneris, ko jis / ji tikisi iš santuokos, kokie pagrindiniai lūkesčiai, kaip kiekvienas įsivaizduoja šeimą, ką kiekvienas pasirengęs ir galės padaryti dėl savo šeimos ateities. Galima teigti, kad skyrybų priežastimi tampa netinkamas partnerio pasirinkimas, nesižvelgimas į partnerio asmenines savybes prieš sudarant santuoką, todėl ateityje poros ir skiriasi.

Kategorijoje „*mažėjančio gimstamumo priežastys*“ buvo siekiama atskleisti, kas lemia šalyje mažėjančių kūdikių skaičių. Tyrimai parodė, kad respondentų nuomone gimstamumas mažėja dėl : *emigracijos, nedarbo, finansinės padėties, lytinio švietimo spragos, pasikeitęs požiūris į šeimą*. Pagal Lietuvos gyventojų politikos strategijos matmenis, 2004 (cit. Maslauskaitė, 2005) *gimstamumo rodikliai Lietuvoje priklauso žemiausio gimstamumo šalių grupei Europoje, kur gimstamumo rodikliai įvardijami kaip žemiausi (lowest low)*. Didelę įtaką daro emigracijos priežastis, pasak studentų žmonės išvyksta uždarbiauti į kitas šalis, siekia geresnio gyvenimo, todėl vaikus gimdo kitose šalyse arba atideda vėlesniam laikui. Tokį žmonių apsisprendimą skatina nedarbas šalyje, kurioje naujų darbo vietų atsiradimas labai mažas. Lytinio švietimo spragos pasak respondentų kyla todėl, kad mokyklose trūksta

informacijos apie lytiškumą, todėl formuojasi iškreiptas mąstymas apie vaikus, tokiu atveju skatinami abortai, vaikų atsisakymas ir pan. Kategorijoje „šėimos kūrimas prasideda nuo...“ apibūdinama taip: „nuo tvirto apsisprendimo būti kartu“, „nuo dviejų žmonių kalbėjimosi apie bendrą gyvenimą“ „nuo noro dabar ir ateityje turėti vaikų“, „nuo santuokos“. Respondentų nuomone santuokos pagrindu kuriama šeima, tik sudarius santuoką prasideda šeimos kūrybinis procesas, kurio metu planuojami ir gimdomi vaikai. Akivaizdu, kad kurtųsi šeima, reikalingas dviejų žmonių noras, kurti bendrą ateitį. Todėl, prieš kuriant šeimą, labai svarbu apsvaistyti ar abu partneriai yra tam pasiruošę.

5 lentelė

Šėimos modelio apibūdinimas ir vertinimas šiuolaikinėje visuomenėje

Kategorija	Irodantis teiginys	Teiginių skaičius
Studentų požiūris į homoseksualių asmenų galimybę auginti vaikus	[...esu girdėjusi, kad auginamų vaikų orientacijai ar gyvenimo būdui homoseksualūs tėvai jokios neigiamos įtakos nepadaro...]; [...vaikas gali patirti patyčias, būti skriaudžiamas kitų vaikų, jei jie sužinotų, kad vaikas auga homoseksualioje šeimoje...]; [...homoseksualumas nėra užkrečiamas, todėl nemanau, kad yra ko baimintis, kad vaikas taps toks kaip tėviai...]; [...tai traumuoja vaiko psichiką, formuoja iškreiptą požiūrį į šeimą, yra labai ydinga...]; [...jeigu du vyrai (gėjai) nori auginti vaiką, tai tegul pasigydo savo sutrikimą mylėti tos pačios lyties asmenį ir susiranda moterį, kuri jam ir pagimdys tą vaiką...]; [...patys tokie būdami nori virusu užkrėst ir kitus - silpnesnius- vaikus...];	33
Vaiko ateitis priklausanti nuo šeimos modelio	[...svarbiausia yra tai, kad šeima tiek tradicinė, tiek kohabitacinė gyventų darniai, vyrų meilė, dėmesys vieni kitiems, teisingas auklėjimas, tuomet ir vaikai išaugs dori žmonės...]; [...susiformavęs modelis turi didelės įtakos...]; [...priklauso nuo jo pačio pasirinkimo, ar rinksis stereotipinę lyčių vaidmenų šeimos modelį, ar šiuolaikišką, bendradarbiaujantį šeimos modelį...]; [...žinoma, priklauso, jeigu du gėjai augins berniuką, tas berniukas nesąmoningai gali įsisavinti, kad jo partneris turėtų būti toks pats kaip jis, nes jis gi turi du tėčius ir tai jam atrodo normalu, nors faktas, kad čia visiškai nenormalu...]; [... svarbu, kad vaikas mylimas ir mato kaip elgiasi tėvai, o ar jie susituokę ar ne nėra didelis skirtumas...];	28

Šeimos modelio pasirinkimą lemiančios priežastys	<i>[...šeimos modelio pasirinkimą įtakoja šeimos auklėjimas...]; [...vyraujanti mada, spartus gyvenimo tempas, nuolatinis bėgimas pirmyn...]; [...didžiąją dalį šeimos modelio perimame iš tos šeimos, kurioje užaugome, nors jis gal mums ir atrodo nepriimtinas...]; [...formavimas priklauso nuo žiniasklaidos, tėvų auklėjimo, paties individo ypatybių, charakterio ir svarbiausia nuo norų...];</i>	23
Studentų požiūris į homoseksualių šeimų kūrimąsi	<i>[...nematau nieko blogo, kad kurtųsi homoseksualios šeimos, juk jie taip pat yra žmonės, turi jausmus, nori artumo...]; [...manau Lietuvoje visuomenė pamažu bręsta prie homoseksualių asmenų...]; [...aš asmeniškai nepritariu homoseksualių kuriamų šeimų idėjai...]; [...tie žmonės, kurie yra homoseksualūs taip pat turi teisę kurti šeimą, nors žinoma, tai iškreipia tikros tradicinės šeimos (vyro ir moters) modelį...]; [...tie žmonės, kurie myli savo lyties asmenis tegul gyvena sau kaip nori, tegul daro ką nori namuose, kai niekas nemato, bet jau tikrai niekada gyvenime nepritarsiu jų santuokoms ir juo labiau – vaikų auginimui...];</i>	23
Vyraujantis šeimos modelis šiuolaikinėje visuomenėje	<i>[...šių laikų visuomenėje vyrauja tiek kohabitacija, tiek tradicinė šeima [...šiuolaikinis jaunimas neskuba įteisinti savo santykių ir yra labai daug šeimų, kurios oficialiai nėra įregistruotos kaip šeimos...]; [...šeimos modelis yra skirtingas įvairiuose socialiniuose sluoksniuose...]; [...mano aplinkoje dažniausiai sutinkamas tradicinis šeimos modelis...]; [...nemanau, kad šeimos modelis pasikeitė per kokius 20 ar daugiau metų...]; [...labai mažai beliko tokių šeimų, kurie gimdytu vaikus susituokus...];</i>	19
Šiuolaikinės šeimos apibūdinimas	<i>[...šiuolaikinė šeima, tai nesusituokusi šeima (kohabitacija)...]; [...šiuolaikinė šeima yra tokia pati kaip ir anksčiau...]; [...šiuolaikinė šeima skiriasi nuo senesnės įprastos šeimos tuo, kad ji kuriama vėliau ir vaikų skaičius šeimoje yra mažesnis...]; [...šiuolaikinė šeima labai dinamiška, vieną dieną vyras gali būti šeimos galva, kitą dieną moteris gali perimti šį vaidmenį...]; [...šiuolaikinė šeima kai vyras ir moteris dalinasi darbais ir padeda vienas kitam, neskirsto įvairių buities darbų į vyriškus ar moteriškus...];</i>	18

5 lentelės tęsinys

Kategorijoje „Studentų požiūris į homoseksualių asmenų galimybę auginti vaikus“ buvo atskleistas didesnis „prieš“ nei „už“ požiūris į galimybę homoseksualiems asmenims auginti

vaikus. Pasak respondentų tai nenormalu, vaikas negali augti su tokiais asmenimis. Vaikas turi augti tradicinėje šeimoje, sekti tėvo bei motinos pavyzdžiu. Pasak jų tai traumuoja vaiko psichiką, iškreipia mąstymą bei požiūrį į šeimą. Remiantis (Gudavičiūtės, 2013) Lietuvos ryto straipsniu teigiama, kad „*vaikai, augantys tos pačios lyties žmonių šeimose, – jau ir Lietuvos realybė*“. Straipsnyje rašoma, kad šiuo metu Lietuvoje vaikus augina šimtai tos pačios lyties šeimų. Nors įstatymo leidžiančio kurti santuoką tarp tos pačios lyties asmenų nėra, tačiau tos pačios lyties šeimos kuriasi ir augina vaikus. Respondentai teigia, kad vaikas augantis tokioje šeimoje gali susilaukti patyčių, būti žeminamas. Mūsų visuomenė nėra pripratusi prie šio reiškinių, todėl akivaizdu, kad daugumą tai šokiruoja ir formuoja neigiamą požiūrį. Vaikas augdamas tokioje šeimoje nemato motinos ar tėvo pavyzdžio. Galima teigti, kad augdamas vaikas bando kopijuoti savo tėvus, kartoti jų veiksmus, elgtis panašiai kaip jie, tačiau kokį pavyzdį vaikas mato augdamas homoseksualių asmenų šeimoje? Tikriausiai tokios poros nemąsto apie tų vaikų ateitį, apie jų vystymąsi bei formuojama požiūrį į šeimą. Tai, homoseksualių asmenų, vienas, iš daugumos poreikių, tenkinimas. Tačiau kaip teigia kiti respondentai, tai nėra nenormalu. Jų nuomone, tai neiškreipia vaikų mąstymo ir neturi įtakos vaikų orientacijai. Pasak jų „*homoseksualumas neužkrečiamas, todėl nėra reikalo baimintis, kad vaikas taps tokiu kaip tėviai*“. Tačiau galima teigti, kad vaikas augdamas tokioje šeimoje mato pavyzdį ir tai iškreipia vaiko požiūrį į šeimą. Visų pirma reiktų galvoti apie vaiką, jo socializaciją. Pasak (Berns, 2009) šeima parengia vaiką visuomenei, taigi jai tenka didžiausia atsakomybė už vaiko socializaciją. Šeima, kurioje vaikas gimė, įveda jį į bendruomenę ir visuomenę. Šeimos funkcijos ir jos narių asmeniniai santykiai stipriai veikia vaiko psichosocialinę raidą. Pasak Elkin ir Handel (cit. Berns, 2009) „*šeima, kurioje vaikas gimė, yra pirmoji jo referentinė grupė – grupė, kurios vertybėmis, normomis, įpročiais vaikas remiasi vertindamas elgesį*“. Pasak Berns tėvai daro stiprų poveikį vaikų nuostatoms ir vertybėms. Daugelis tyrimų atskleidė, kad vaikų nuostatos būna panašios į jų tėvų nuostatas. Todėl, galima teigti, kad vaikas augdamas homoseksualų šeimoje matys iškreiptą šeimos vaizdą, bandys lygiuotis į juos ir perims jų vertybes, nuostatas. Akivaizdu, kad tokios šeimos negali auginti vaikų, nes didelė tikimybė, kad homoseksualai daro stiprų poveikį vaikui, todėl neturėtų kurtis tokios šeimos. Tyrimai parodė, kad didžioji dalis respondentų, neigiamai vertina galimybę, homoseksualams auginti vaikus.

Kategorijoje „*vaiko ateitis priklausanti nuo šeimos modelio*“ respondentai teigė, kad vaiko ateitis nepriklauso nuo šeimos modelio. Pasak jų nesvarbu ar šeima tradicinė ar vyrauja kohabitacija, svarbiausia, kad būtų „*meilė, dėmesys, teisingas auklėjimas*“. Respondentų manymų svarbiausia, kad vaikas šeimoje mylimas. Tačiau kiti respondentai teigė, kad vaiko ateitis priklauso nuo šeimos modelio tokiu atveju, jei tai homoseksualių asmenų šeima. Didelė

tikimybė, kad vaikas ateityje sukurs tokį pat šeimos modelį. Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, galima teigti, kad dižioji dauguma pasisakė, kad vaiko ateitis nepriklauso nuo šeimos modelio, svarbiausia, kad šeimoje vaikas būtų mylimas.

Kategorijoje „*šeimos modelio pasirinkimą lemiančios priežastys*“ paaiškėjo tai, kad modelio pasirinkimą įtakoja šeima, kurioje užaugama. Pavyzdžiui jei vaikas augo tradicinio modelio šeimoje, tai didelė tikimybė, kad ateityje ir jis sukurs tokį šeimos modelį. Pasak respondentų viskas priklauso nuo to, kaip vaikas buvo auklėjimas šeimoje. Jei visą gyvenimą vaikas augdamas matė gražius tėvų santykius, tai ir jis savo šeimoje stengsis puoselėti gražius santykius. Tačiau galima teigti, kad būna ir tokių atsitikimų, kai vaikas augęs tradicinėje šeimoje, bando kurti bendrą gyvenimą su tos pačios lyties žmogumi. Galbūt tam didelę įtaką daro aplinka, žiniasklaida, populiarėjančios šeimos tarp tos pačios lyties asmenų. Tyrimai atskleidė, kad daugiausiai įtakos šeimos modelio pasirinkimui, daro šeima, kurioje vaikas užaugo.

Tyrimai parodė, kad kategorijoje „*studentų požiūris į homoseksualių šeimų kūrimąsi*“ respondentų vertinimas neigiamai. Jų manymu, šeimas kurti turi tos pačios lyties asmenys, todėl nepitaria tokių šeimų kūrimuisi. Tačiau buvo manančių, kad tokių šeimų kūrimasis neturi neigiamos įtakos. Jų manymu tai nėra nieko blogo, nes tie žmonės irgi turi jausmus ir nori juos išreikšti kurdami šeimas. Taip pat, kad visuomenė bręsta prie homoseksualių asmenų, tačiau kaip matosi iš tyrimo, dauguma respondentų homoseksualus vertina neigiamai.

Kategorijoje „*vyraujantis šeimos modelis šiuolaikinėje visuomenėje*“ paaiškėjo, kas keletas respondentų mano, jog mūsų visuomenėje populiarėja kohabitacija, pasak jų jaunimas nebeskuba įteisinti santykių, atsižvelgdami į ekonominį statusą, nebaigtus moksulus, karjeros siekimą. Tokiu atveju mažėja santuokų skaičius ir šeimos kuriamos nesusituokus. Tačiau buvo manančių, kad šiuolaikinėje visuomenėje vyrauja ir tradicinis šeimos modelis, galbūt todėl, kad jų aplinkoje sutinkamas toks šeimos modelis. Tačiau atsižvelgiant į statistiką 2012 metais santuoką įregistravusių asmenų skaičius siekė 20660 tūkst. palyginus su 2008 metais santuokų skaičius buvo 24 063 tūkst. (Lietuvos statistikos departamentas, 2013). Galima teigti, kad žmonių, kurie ryžtasi santuokai, skaičius sumažėjo. Šiuolaikinėje visuomenėje plinta nesantuokinis gyvenimas, kitaip vadinamas - kohabitacija. Buvo manančių, kad visuomenėje vyrauja ir tradicinis šeimos modelis, ir kohabitacija. Vienas respondentas manė, kad tai priklauso nuo socialinio sluoksnio, kai kurie socialiniai sluoksniai neturi pakankamai lėšų tam, kad įteisinti santuoką, todėl viskas priklauso nuo ekonominės padėties. Tyrimai atskleidė skirtingą respondentų požiūrį, kuriame didesnė studentų dalis manė, kad šiuolaikinėje visuomenėje vyrauja kohabitacija.

Kategorijoje „šiuolaikinės šeimos apibūdinimas“ respondentai buvo paprašyti įvardinti, kokia yra šiuolaikinė šeima kitaip tariant šiuolaikinės šeimos sampratą. Pasak jų, šiuolaikinė šeima, tai „nesusituokusi šeima“, turima omenyje vyrauja kohabitacija, „šeima, kurioje neskirstomi vyriški ir moteriški darbai“. Tokią šeimą galima apibūdinti kaip *egalitarinę* šeimą, kurioje pasak (Skujienės ir Steponienės, 2007) šeimoje vyras ir moteris lygiaverčiai. Jie neskirsto darbų į vyriškus ar moteriškus, o stengiasi vienodai, pagal galimybes pasidalyti namų ūkio priežiūros, vaikų auginimo darbus. Šiuolaikinėje visuomenėje tai normalus reiškiny, daugelyje šeimų toks namų ūkio pasiskirtymas visiškai normalu. Vienas iš respondentų teigė, kad „šiuolaikinė šeima dinamiška, vieną dieną vyras gali būti šeimos galva, kita dieną moteris gali perimti šį vaidmenį“. Galima teigti, kad šiuolaikiniame pasaulyje, kuriame siekiama lygių moters ir vyro teisių, šis vaidmuo šeimoje gan dažnas. Tyrimas atskleidė, kad šiuolaikinės šeimos apibūdinimas įvardinamas skirtingai, kiekvienas respondentas savaip apibūdino ir įvardino šiuolaikinę šeimą.

6 lentelė

**Socialinio pedagogo vaidmuo mokykloje, formuojant šeimos sampratą
suvokimą, mokinių atžvilgiu**

Kategorija	Įrodantis teiginys	Teiginių skaičius
Socialinio pedagogo nauda mokykloje formuojant šeimos modelį	<i>[...manau, kad soc. pedagogas ar psichologas turėtų paaiškinti moksleiviams apie šeimą, kad jie nuo mokyklos laikų, turėtų supratimą, kas yra šeima...]; [...ne tik reikia, bet privalu...]; [...mokykloje svarbus yra lytinis švietimas, pasitaiko atveju, kad pastojus tėvai verčia susituokti jaunuolius, nors jie tam visiškai nepasiruošę ir galbūt nenori kurti šeimos, ko pasekoje ateityje gali įvykti skyrybos...]; [...nuo 2007 metų yra net įstatymiškai nurodyta švietimo ministerijos, kad visos mokyklos diegtų - Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą...]; [...nemanau, kad tai būtų naudinga, akivaizdu, kas yra šeima, kas ją sudaro...];</i>	40
Mokyklos įtaka formuojant šeimos sampratą suvokimą	<i>[...turi ir gan didelė ta įtaka, antra po šeimos sakyčiau...]; [...vaikas mokykloje įgauna ne tik matematinių ar kitų mokslinių žinių, bet ir formuoja socialinį savo suvokimą apie jį supantį pasaulį, ryšius su kitais asmenimis pačiu savimi...]; [...mokyklos bendruomenė turėtų įtakos mokinio šeimos sampratą suvokimui jeigu apie tai joje būtų kalbama...]; [...šiai dienai manau, kad ji įtakos turi mažai...]; [...didžiausią įtaką daro tėvai...];</i>	19

Informacijos kiekis mokykloje apie šeimos formavimosi ypatumus	[...manau, kad mokykloje visiškai nėra jokios informacijos, apie šeimos kūrimą...]; [...nepakankamai arba dar ansksti sakyti, kokia bus ateinanti karta, nes senoji užaugo su posovietiniu šeimos modeliu arba be jokio...]; [...informacijos pakankamai, tik ne visi ja pasinaudoja ir išgirsta...]; [...tėvai yra atsakingi už tokią informaciją...];	15
--	---	----

6 lentelės tęsinys

Kategorijoje „socialinio pedagogo nauda mokykloje formuojant šeimos modelį“ didžioji dauguma respondentų atsakė, kad būtina socialinio pedagogo pagalba formuojant šeimos sampratos suvokimą. Pasak jų, vaikai geriau įsisąmonintų šeimos sampratą, funkcijas ir formas jei mokykloje apie tai būtų kalbama. Mokykla tai antroji institucija po šeimos, kuri ugdo ir brandina asmenybę. Todėl labai svarbu, kad vaikai iš skirtingų šeimų sužinotų kuo daugiau informacijos apie šeimos sąvoką, kuri yra plati. Kiekvienas vaikas suvokia šeimą tokią, kokioje jis auga, tačiau visos šeimos skirtingos. Galima teigti, kad daugelyje šeimų neugdomos vertybės, nepuoselėjamos tradicijos, kurios yra labai svarbios vaiko socializacijai. Pasak vieno iš „respondentų nuo 2007 metų yra net įstatymiškai nurodyta švietimo ministerijos, kad visos mokyklos diegtų - Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programą“. Ministerija nurodė šią programą įtraukti į bendruosius mokomuosius dalykus, tačiau galima teigti, kad tos programos vykdymas, atsižvelgiant į šiuolaikinę visuomenę, menkas. Pasak (Ustilaitės, Stonienės ir Dapkevičienės, 2008) programos tikslas – ugdyti brandžią asmenybę ir rengti mokinius šeimos gyvenimui. Programa trėtų būti privalomai integruojama į atskirus mokomuosius dalykus, nedidinant Bendruosiuose ugdymo planuose nustatytų dalykui skirtų pamokų skaičiaus. Komandą gali sudaryti dalykų mokytojai, psichologas, socialinis pedagogas, visuomenės sveikatos priežiūros specialistas, išklausę specialių kursą. Atsižvelgiant į didėjantį homoseksualų skaičių, galima teigti, mokyklose ši programa vykdoma nepakankamai, mokiniams suteikiama mažai informacijos, o tai reiškia, kad formuojasi iškreiptas požiūris į partnerį, šeimą. Tyrimai parodė, kad socialinio pedagogo nauda formuojant šeimos modelį turi didelės reikšmės. Respondentai teigė, kad būtent socialinis pedagogas gali padėti mokiniams sužinoti reikiamos ir naudingos informacijos apie šeimą ir lytiškumą.

Kategorijoje „mokyklos įtaka formuojant šeimos sampratos suvokimą“ dauguma respondentų teigė, kad mokykla daro didelę įtaką formuojant šeimos sampratą. Pasak jų, mokykla formuoja socialinį suvokimą apie supantį pasaulį, todėl šioje įstaigoje vaikas

pradedą pažinti įvairiausius dalykus. Mokykla turi suteikti vaikui reikiamos informacijos apie šeimos sampratą, kad vaikas suvoktų kas yra šeima, nes ne visi tėvai linkę apie tai kalbėti. Tyrimas parodė, kad dauguma respondentų teigė, kad mokykla turi įtakos formuojant šeimos sampratos suvokimą.

Kategorijoje „*Informacijos kiekis mokykloje apie šeimos formavimosi ypatumus*“ dauguma respondentų teigė, kad informacijos kiekis nepakankamas, kad vaikas įsisąmonintų šeimos formavimosi ypatumus. Pasak jų, kai kuriose mokyklose informacijos apie šeimos formavimosi ypatumus nėra visai. Galima teigti, kad ne visi vaikai pakankamai suvokia ir žino, kaip formuojasi šeima. Todėl labai svarbu, kad mokykla teiktų kuo daugiau informacijos, susijusios su šeimos sąvoka, forma, funkcijomis. Kitų respondentų nuomone šią informaciją turi teikti tėvai, tačiau akivaizdu, kad ne visi tėvai ją teikia. Kai kuriuose šeimose nesilaikoma šeimos funkcijų, elgiamasi ne pagal šeimai būdingus bruožus. Todėl tie vaikai, kurie mato iškreiptas šeimos funkcijas gali manyti, kad tai normalu. Labai svarbu, kad mokyklose bendruomenė teiktų kuo daugiau informacijos susijusios su šeima. Tyrimai parodė, kad dauguma respondentų teigė, kad mokykloje trūksta informacijos, susijusios su šeimos formavimosi ypatumais.

IŠVADOS

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, kad šeimos samprata suvokiama įvariai. Daugelis autorių pateikia skirtingus apibrėžimus, todėl sunku rasti vienintelį atsakymą į klausimą, kas yra šeima. Galima teigti, kad nėra vieno tikslaus apibrėžimo apibūdinančio šeimos sąvoką. Šeima tai: *meilės ir solidarumo bendruomenė; šeima, tai natūrali visuomenė, egzistuojanti pirmiau negu valstybė; šeima daugiau negu teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas; šeima esminis visuomenės gėris; šeima - sutuoktinių pora; šeima – mažiausias visuomenės regeneracijos kolektyvas, kurį sieja ekonominės ir dvasinės veiklos bendrumas*; Šeimos sampratos įvairumas mokslinėje literatūroje rodo tai, kad sąvoka – šeima, neturi tikslaus apibrėžimo.
2. Atlikto tyrimo duomenys atskleidė daugumos respondentų požiūrį į šeimą. Pasak jų šeimos kūrimosi pradžia yra laikoma santuoka. Toks požiūris leidžia manyti, kad respondentams santuoka yra priimtina ir suvokiama kaip šeimos kūrimosi pradžia. Jaunų suaugusių nuomone, šeima kuriama tada, kai yra tvirtas apsisprendimas ir noras kurti bendrą gyvenimą, gimdyti ir auginti vaikus.
3. Atlikto tyrimo duomenys atskleidė, skirtingą jaunų suaugusių nuomonę, į dominuojantį šeimos modelį šiuolaikinėje visuomenėje. Respondentų nuomonės išsiskyrė, vieni jų teigė, kad plinta netradicinis modelis (kohabitacija), kitų respondentų nuomone, kad kuriasi tradiciniai ir netradiciniai šeimos modeliai. Leidžia daryti išvadą, kad šiuolaikinėje visuomenėje dominuoja du modeliai, tradicinis ir netradicinis (kohabitacija).
4. Jaunų suaugusiųjų nuomone, šeimos sampratos formavimas mokykloje turi didelės reikšmės ateityje formuojamam šeimos modeliui. Atlikto tyrimo duomenys atskleidė daugumos respondentų nuomonę, kad mokykloje socialinis pedagogas privalo mokiniams pasakoti apie šeimą ir lytinį švietimą. Tokiu atveju, būtų galima išvengti, ateityje kuriamų netradicinio modelio šeimų (kohabitacija, homoseksualios šeimos) ir ankstyvų lytinių santykių, kurių pasekoje daromi abortai. Remiantis tyrimu, galima daryti išvadą, kad socialinio pedagogo nauda mokykloje formuojant šeimos sampratą ir lytinį švietimą labai svarbi.

LITERATŪRA

1. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius: Jošara
2. Berns, R. M. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
3. Bitinas, B., Rupšienė, L., Židžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
4. Blebienė, S. (2008). *Lietuvos gyventojai ir šeima per 18 atkurtos Nepriklausomybės metų*. Kaunas: LUTUTĖ.
5. Burvytė, S., Ralys, K., Ilgūnienė, R. (2012). *Ugdymo šiuolaikinėje šeimoje konceptas*. Vilnius: Edukologija.
6. Girdzijauskienė, S. (2006). *Kokybinis interviu: metodiniai nurodymai*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
7. Gudavičiūtė, D. (2013). Homoseksualų porų išpažintys: vaikai suteikia gyvenimo prasmę. *Lietuvos rytas*. [Žiūrėta 2013- 04- 25]. Prieiga per internetą: <http://www.lrytas.lt/lietuvos-diena/aktualijos/homoseksualu-poru-ispazintys-vaikai-suteike-gyvenimo-prasme.htm>
8. Jovaiša, L. (2007). *Edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
9. Kanopienė, V. (2008). *Socialinė demografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
10. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
11. Katalikų bažnyčios katekizmas (2007). Kaunas: Katalikų interneto taryba.
12. Kurpatov, A. (2008). *Santuokos keliai ir klystkeliai*. Vilnius: Alma littera.
13. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
14. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
15. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
16. Lietuvos Respublika. *Konstitucija*.(1992). [Žiūrėta 2013- 04 -12]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
17. Lietuvos Respublika. *Civilinis kodeksas*.(2000). [Žiūrėta 2013- 04-15]. Prieiga per internetą: http://www.istatymas.lt/istatymai/civilinis_kodeksas.htm
18. Lietuvos statistikos departamentas (2013). *Gyventojai ir socialinė statistika = Population and social statistics: statistinio tyrimo rezultatai*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

19. Matulienė, G. Dobrovolskienė, R. (2002). Jaunų šeimų socialinės ir psichologinės problemos. *Sociologija*. 2 (9), 23-39.
20. Matulienė, G. (1997). *Šeimos psichologija*. Kaunas: Technologija.
21. Miškinis, K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
22. Miškinis, K. (1993). *Šeimos pedagogika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
23. Navaitis, G. (1996). *Psichologinė parama šeimai*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
24. Obelenienė, B. (2011). Santuoka ir šeimos vienovės vaidmuo šeimos tvarumui, asmenų ir valstybės gerovei. *LOGOS* 66 2(8), 110-113.
25. Petrutytė, D. (1993). *Vaikas – Dievo dovana*. Kaunas: Gabija.
26. Prinz, C. (1995). *Cohabiting, Married, Single*. Avebury: Aldershot.
27. Ralys, K. (2009). *Rengimo šeimai pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
28. Rupšienė, L. (2001). *Šeimotyro įvadas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
29. Skujienė, G., Steponėnienė, A. (2007). *Šeimos etika*. Vilnius: Rosma.
30. Stankūnienė, V., Maslauskaitė, A. (2009). *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
31. Stankūnienė, V. Jonkarytė, A. Mitrikas, A. A. (2003). Šeimos transformacija Lietuvoje: požymiai ir veiksniai. *Filosofija. Sociologija*. 3(9), -52.
32. Šeimos krizių prevencija (2008). *Socialinės ir psichologinės pagalbos šeimai būdai*. Vilnius: Lodvila.
33. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
34. Ustilaitė, S., Kalinkevičienė, A., Juškelienė, M. (2009). Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programos įgyvendinimo situacija Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. [Žiūrėta 2013-04-20]. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2009/96/ustkaljus109-114.pdf>
35. Ustilaitė, S., Stonienė, L., Dapkevičienė, J. (2008). *Lytiškai plintančių infekcijų prevencija mokykloje: visuomenės sveikatos priežiūros specialisto vadovas*. Vilnius: Kronta.
36. *Valstybinė šeimos politikos koncepcija*. [Žiūrėta 2013-04-21]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5477&p_k=1
37. Yves, D. (2009). *Neištikimybė nėra banali*. Vilnius: Baltos lankos.